

Nimialalajin pyrstötiaisen pää on kauttaaltaan puhtaankalkoinen, ja väriraja mustaan niskaan on jyrkkä. Huomaa myös viiruton rinta, valkea vatsapuoli ja leveät valkeat tertiaalien reunukset. 29.11.2010. MICHA FAGER

Pyrstötiaishavaintoja perattiin

Rariteettikomitean tarkan seulan jälkeen Suomesta on hyväksytty viisi havaintoa keskieurooppalaisesta pyrstötiaisestä. Miten sen sitten erottaa meikäläisestä pyrstötiaisestä?

Pyrstötiaisen *europaeus*-alalajin määrittämisestä on julkaistu viime vuosina uutta määrittätietoa. BirdLife Suomen rariteettikomitea päätti sen perusteella käsitellä sekä vanhat että pari hiljattain ilmoitettua havaintoa, yhteensä viisi havaintoa rengastetuista linnuista ja viisi maastohavaintoa. Uusintäkäsittelyssä olivat myös aikaisemmin hylätyt havainnot.

Lähes poikkeuksetta suppeat kirjalliset kuvaukset koskivat vain tummaa silmäkulmajuovaa. Koska muita olennaisia tuntomerkkejä ei juuri ollut kuvattu, rariteettikomitea joutui pitkälti perustamaan käsittelyn linnuista otettuihin valokuviin. Niitä löytyi viidestä yksilöstä. Kuten usein

on tapana, valokuvista pyydettiin lausuntoja ulkomaisilta asiantuntijoilta, tässä tapauksessa Ruotsista (**Alexander Hellquist**) ja Hollannista (**Rob van Bemmelen, Sander Bot, Ton Eggenhuizen ja Justin Jansen**). Uuden tiedon valossa hyväksytyjen pyrstötiaishavaintojen määrä väheni viiteen parhaiten dokumentoituun yksilöön.

Katse pään kuviointiin

Pyrstötiaisen alalajien erottamiseksi luotettavimpina tuntomerkkeinä pidetään pään ja rinnan kuviointia. Myös tertiaalien kuvioinnista, vatsapuolen värityksestä sekä mitoista voi olla apua määrittäksen tueksi.

Parhaitenkin dokumentoiduissa suomalaisissa linnuissa on havaittavissa pienenä kauneusvirheitä klassisiin voimakkaasti kuvioituihin europaeuksiin verrattuna, mikä voi viitata nimialalajin kaukaiseen vaikutukseen. Tälläkin linnulla on silmän päällä hieman vaaleampi alue leveässä mustassa silmäkulmajuovassa. Hyväksytyjen lintujen ulkonäkö vastaa kuitenkin tyyppillistä keskieurooppalaisen alalajin yksilöä. Pään sivuilla on viirutusta, ja tälläkin yksilöllä oli selkeätä viirutusta rinnassa. Lisäksi tertiaalien kuviointi on europaeukselle tyyppinen: laaja tumma keskusta ja kapeat vaaleat reunat. Heinola 22.3.2014.

SEPPO PELTOMAA

Pään kuviot ovat selkein tuntomerkki. Nimialalajilla on valkea pää, kun klassisella *europaeuksella* on voimakas leveä yhtenäisen musta juova silmän edestä niskaan. Tumman silmäkulmajuovan lisäksi nimialalajille tulee poskelle korvanpeitinhöyheniä kiertäen ja kurkun reunoille tummaa viirutusta, joka lisää entisestään vaikutelmaa kuvioista päästä. Erilaisia välimuotoisia yksilöitä havaitaan melko yleisesti, myös ainakin eteläisessä Suomessa. Esimerkiksi viime syksynä Hangon lintuasemalla tarkistamistani 35 linnusta neljällä oli päässään vähintään muutamia tummia viiruja.

Hollannissa nimialalaji on harvinaisuus. Hyväksyttävissä olevan yksilön pää on valkoinen, väriraja niskaan on jyrkkä eikä poskilla ole viirutusta. *Europaeuksella* puolestaan on päälakea reunustava selkään ulottuva leveä musta juova pään sivuilla sekä selkeää tummaa viirutusta poskilla. Hollannissa neljällä prosentilla välimuotoisina pidetyistä pyrstötiaisista oli kokonaan valkoinen pää ja 21 prosentilla niskan väriraja oli nimialalajin tapaan jyrkkä.

On hyvä muistaa, että nuoruuspukuisilla pyrstötiaisilla on kaikissa puvuissa laajalti tummat pään sivut. Linnut sulkivat aikuispukuun elo–syyskuussa, minkä jälkeen ne saavat alalajilleen tyyppilliset piirteet. Siten viimeistään loka-kuusta alkaen tummien päänkuvioiden ei pitäisi olla enää peräisin nuoruuspuvusta.

Muut tuntomerkit

Tyyppillisen nimialalajin yksilön rinnassa ei ole viiruja, kun taas tyyppillisellä *europaeuksella* rintaan muodostuu selkeä rintavyö tai rintalaikku pitkittäisviirusta. Rintavyö puuttui 26 prosentilla hollantilaisista *europaeuksista*, ja välimuotoisilla vain 12 prosentilla oli tumma rintavyö. Hangon lintuasemalla neljästä välimuotoisesta kahdella oli hyvin heikkoja rintaviiruja.

Tyyppillisellä *europaeuksella* on keskimäärin vähemmän valkoista tertiaalien reunuksissa kuin nimialalajilla, mutta tässä on voimakasta vaihtelua. Hollantilaistutkimuksessa

Suomen hyväksytyt havainnot *europaeus*-alalajin pyrstötiaisesta:

- Kirkkonummi Rönnskär 11.11.1973
1 (rengastettu ja kuvattu)
- Hango Uddskatan 1.11.1985 1 (rengastettu ja kuvattu)
- Kokkola Tankar 31.10.1986 1 (rengastettu ja kuvattu)
- Imatra Rautionkylä 5.2.1996 1 (kuvattu)
- Heinola Kiekkastensuo 22.3.2014 1 (kuvattu)

Klassisella europaeuksella on yhtenäisen musta leveä juova nokan tyvestä niskaan asti, viirutusta poskilla ja pään sivuilla sekä viiruista muodostunut rintavyö. Etenkin vasemmanpuoleisella linnulla on hyvin punertava, jopa oranssiin vivahtava vatsapuoli. Alankomaat 24.11.2014. ALEKSI LEHIKONEN

nimialalajin linnuista 66 prosentilla oli leveä vaalea reunus keskimmaisissa ja 26 prosentilla sisimmässä tertiaalissa. *Europaeuksella* vastaavat osuudet olivat 10 ja 1 prosenttia. Pelkästään Hangon lintuaseman pienessä aineistossa tertiaalien kuvio vaihtelee voimakkaasti, eikä tuntomerkit ole kuin suuntaa-antavaa apua määrittämisen tueksi.

Europaeuksella on lisäksi keskimäärin lyhyemmät siivet ja lyhyempi pyrstö. Se on vähän pienempi ja vatsapuolelta punertavampi kuin nimialalaji, mutta päällekkäisyys on huomattava ja välimuotoiset yksilöt hankaloittavat näidenkin tuntomerkkien tulkintaa. Alalajeja ei voi erottaa rutiinimenetelmin DNA:n perusteella, toisin kuin esimerkiksi tiltaisiin alalajeja.

Erilaisia välimuotoja runsaasti

Syvällä *europaeuksen* pesimäalueella on säännöllisesti valkeapäisempiä yksilöitä, jotka kuuluvat joko *europaeus*-alalajin vaihteluun tai ovat välimuotoista risteymäkantaa. Samanlaiseen määrittämiseen törmätään muun muassa isojen lokkien kanssa. Esimerkiksi etelänharmaalokin ja harmaalokin vaihtelu on niin suurta, että lajien tuntomerkit menevät osin päällekkäin. Tämän takia epätyypillisten yksilöiden määrittäminen normaalin esiintymisalueen ulkopuolella ei ole mahdollista.

Koska tyypilliset *europaeus*-pyrstötaiset ovat selkeästi hyvin harvinaisia ja erilaiset välimuotoiset yksilöt puolestaan huomattavasti yleisempiä Suomessa, hyväksymiskriteerit niin sanotulle puhtaalle *europaeukselle* halettiin pitää melko korkeana. Kyse on tässä tapauksessa enemmän linjanvedosta kuin varmasta tavasta erottaa alalajit toisistaan.

Rariteettikomitea edellyttää *europaeus*-pyrstötaishavainnon hyväksymiseksi tarkkaa kuvausta pään kuvioinnista niin silmäkulmajuovan kuin pään sivujen osalta sekä mielellään määrittystä tukevaa kuvausta rinnan mahdollisesta kuvioinnista. Parhaiten näitä voidaan tarkastella yksityiskohtaisesti valokuvista. Jotta havainto voidaan hyväksyä, rariteettikomitea ei kuitenkaan lähtökohtaisesti edellytä valokuvia, vaan tuntomerkkejä arvioidaan kokonaisuutena ja huomiota kiinnitetään dokumentoinnin laatuun.

Myös selkeästi välimuotoisten pyrstötaisten dokumentointi olisi joka tapauksessa tärkeää. Yleisyytensä takia tällaiset välimuotoiset yksilöt kannattaa ilmoittaa Tiira-lintutietopalveluun sanallisen kuvauksen ja mahdollisten kuvien kera.

Pohjoiset pyrstötaiset liikkuvat laajimmin

Pyrstötaiset liikehtivät joka syksy Pohjois-Euroopassa, mutta vuosien välisen vaihtelun takia lajia kutsutaan usein vaeluslinnukseksi. Hangon lintuaseman vaeltamäärät ovat lisääntyneet merkittävästi vuosina 1979–2014. Sama nouseva suuntaus näkyy 2000-luvulla myös Ruotsin Falsterbossa. Suomessa rengastettuja lintuja on löydetty yli 800 kilometrin päästä Norjasta, Puolasta ja Valko-Venäjältä, ja ulkomailta tunnetaan yli tuhannen kilometrin siirtymiä. Suomesta on löydetty kymmeniä ulkomailta rengastettuja pyrstötaisia, joista kaukaisimmat ovat Liettuasta ja Puolasta eli alueelta, jossa *europaeusta* on säännöllisesti.

Europaeus liikehtii rengaslöytöjen perusteella vähemmän kuin pohjoisempi nimialalaji, mutta useita yli 200 kilometrin siirtymiä on todettu. *Europaeusta* havaittiin säännöllisesti pieniä määriä Ventes Raganin lintuasemalla Liettuassa 2000-luvun alussa. Ruotsin Skånessa alalaji on harvakuinen. Falsterbossa rengastettiin vuosina 2003–2014 yhteensä 1 449 pyrstötaista, joista 1 282 määritettiin nimialalajin yksilöiksi ja 23 *europaeukseksi*.

Molemmat alalajit ovat varsin sosiaalisia. Yhden linnun mennessä verkkoon, muut seuraavat usein perässä. Rengastusatlasten tiedot osoittavatkin, että saman parven linnuista on saatu kontroleja jopa satojen kilometrien päästä.

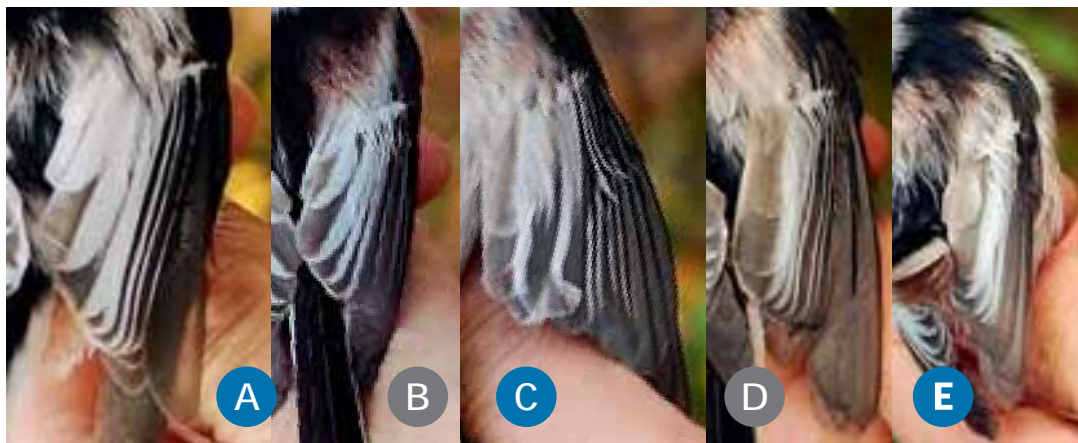

Kolme alajiryhmää Euroopassa

Pyrrhuloxian levinneisyysalue ulottuu Irlannista ja Portugalista aina Tyynellemerelle asti halki Euraasian mantereeseen. Lajista erotetaan 19 alalajia, jotka jaetaan neljään alajiryhmään. Näistä kolmea tavataan Euroopassa:

- Nimialalaji pesii Fennoskandiassa, Puolassa ja Ukrainassa ja siitä itään Itä-Aasiaan asti.
- *Europaeus*-ryhmä kattaa Euroopassa alalajit *europaeus* (Keski-Eurooppa Etelä-Ranskaan ja Etelä-Italiaan asti), *rosaceus* (Brittein saaret), *aremonicus* (Länsi-Ranska ja saaret), *taiti* (Lounais- ja Etelä-Ranska, Pohjois-Espanja ja Pohjois-Portugali) ja *macedonicus* (Balkanin niemimaa).
- *Alpinus*-ryhmään kuuluvat alalajit *irbii* (Keski- ja Etelä-Espanja, Etelä-Portugali), *italiae* (valtaosa Italiasta, paitsi pohjoisosat), *siculus* (Sisilia, joskus omana ryhmänä) ja *alpinus* (Turkki).

Alpinus-ryhmä on näistä eteläisin ja siten myös epätodennäköisin harhautuja Suomeen. Nimialalajin ja *europaeuksen* vaihtumisvyöhyke kulkee ainakin Tanskan, Saksan, Puolan ja Ukrainan halki kohti kaakkoa. Aikaisemmassa kirjallisuudessa esitetyt alalajien levinneisyyskartat eivät välttämättä päde tai ole enää ajan tasalla. Usein vaihtumisvyöhyke on esitetty liian kapeaksi. Nimialalajia on koko Puolassa, ja myös *europaeusta* on harvalukuisena koko maassa. Yleisimmillään *europaeus* on maan länsi- ja eteläosissa, mutta näissäkin osissa selvästi harvalukuisempi kuin nimialalaji. Puolan länsi- ja keski-osissa noin 15 prosenttia pesinnöistä on selkeitä alalajien välisiä risteymiä.

Pyrrhuloxiasten tertiaalien kuviointi vaihtelee. 34 yksilöstä kahdeksalla keskimäinen tertiaali oli kokonaan valkoinen ja siinä oli vain tumma ruotijuova (A), kahdeksalla keskimäisessä tertiaalissa oli osin tumma sisähöyry (B), kolmella sisähöyry oli tumma ja ulkohöyry valkea (C), 14:llä sisähöyry oli tumma ja ulkohöyryssä enemmän valkoista kuin tummaa (D) ja yhdellä sisähöyry tumma mutta ulkohöyryssä enemmän tummaa kuin valkoista (E). Kuviot D ja E ovat tyypillisiä *europaeukselle*.
Hanko, syksy 2014. ALEKSI LEHIKONEN

Suomessakin on suttupäisiä välimuotoisia lintuja vähäviruisista voimakkaammin kuvioituihin yksilöihin. Neljällä oikeanpuoleisella on myös epäselvä väriraja niskassa, ja kahdella oikeanpuoleisella on myös selkeitä viiruja rinnassa. Hanko, syksy 2014. Aleksi Lehikoinen, Jari Laitasalo (oikeanpuoleisin)

Lisää pyrstötiäisistä:

Bot, S., van Bemmelen, R. S. A., Eggenhuizen, A. H. V. & Groenendijk, D. 2012: Invasion of White-headed Long-tailed Tits in the Netherlands in 2010–11: identification. Dutch Birding 34: 151–160.

Ławicki, Ł. 2012: Status of Long-tailed Tit subspecies in Poland. Dutch Birding 34: 393–394.

Absolutely brilliant.
The Leica APO-Televid 82

Leica Apo-Televid 82 + 25-50X WW

Katso ensiluokkaista kuvaa.
Leica Apo-Televidissä on yhdistettynä paras kuvanlaatu ja luonnollinen värintoisto koko kuva- alalla.

- Fluoridilinsselementit täydelliseen värintoistoon ja kontrastiin.
- Nopea ja tarkka tarkennus kaksoistarkennuksen ansiosta.
- Vettä ja rasvaa hylkivä AquaDura kalvotus
- Erittäin laajakulmainen okulaari 25x - 50x WW ASPH.

Hinta: 2 590€

MAAHANTUOJA: FOKA OY
www.foka.fi
p. 020 753 0311